

CURRENT STATE AND CHALLENGES OF MARITIME SECURITY OF PORTS OF THE BALTIC-BLACK SEA REGION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-20>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бахчеван Євген Федорович

*кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри тактико-спеціальної, вогневої
та фізичної підготовки факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Дулгер Володимир Валентинович

*кандидат юридичних наук,
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Покайчук Віталій Ярославович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету
підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Результати аналізу практичної діяльності поліції переконують, що вирішення поставлених перед ними завдань залежить як від достатньої кількості працівників та ступеню забезпеченості різними спеціальними та технічними засобами, так і від кваліфікованого та професійного застосування ними спеціальних та інших засобів у конкретній ситуації. Для застосування будь-якого спеціального засобу або використання підручних засобів, поліцейський зобов'язаний опиратися на фактичну (склад адміністративного чи кримінального правопорушення в діях особи) та правову підстави (конкретний пункт, частина та стаття Закону України Про

Національну поліцію, яка дає право на застосування спеціального засобу що перебуває на озброєнні у поліції в конкретній ситуації) спектр яких на сьогодні досить широкий.

Традиційно, ч. 5 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» суворо, за жодних обставин застерігала поліцейських від застосування засобів, не визначених вказаним вище переліком, адже в такому разі застосування примусового поліцейського заходу суперечило б вимозі законності, визначеної у ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію». Реалії сьогодні змінилися і в умовах стримування та відсічі збройної агресії РФ проти України, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану було введено зміни, які передбачають право поліцейського «у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує його життю чи здоров'ю або іншій особі, для усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та (або) чинить опір – використати підручні засоби» [4].

На жаль, законодавець не надає визначення терміну «підручні засоби» та не роз'яснює зміст цього словосполучення. На наш погляд, «оціночні» поняття у визначенні поліцейських повноважень щодо примусу може спричинити неоднозначну практику використання підручних засобів, а також створить умови для зловживання правом і колізії правозастосування під час вирішення питання про правомірність таких дій поліцейського.

Не зайво нагадати, що КК України регулює питання правомірності застосування поліцейськими заходів примусу як перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365) і щороку за перевищення влади під час застосування спеціальних засобів поліцейських притягають до відповідальності [5]. Міжнародними інституціями підміняти законність – доцільністю, навіть, в умовах воєнного стану, виключно станом крайньої необхідності, коли йдеться про затримання суб'єкту воєнного злочину (особу відповідного статусу, яка бере участь у збройній агресії проти України: окупант, колаборант та ін.). З іншого боку, правомірною є ситуація використання підручних засобів, які поліцейський вилучив у правопорушника, будь-яку палицю чи відріз труби – натомість гумового чи пластикова кийка, будівничі стяжки чи побутову сітку – натомість кайданок та ін. Вибір поліцейським засобу повинен базуватися на вимогах норм ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» з урахуванням обстановки та крайньої необхідності, тобто вимушеного заподіяння шкоди правоохоронуваним інтересам (вимогам закону та конституційним правам правопорушника) з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в даній обстановці не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернена. Відсилання у тексті досліджуваної

норми на ст. 39 КК України спрямована на захист поліцейського та інших громадян в реаліях воєнного стану. Спеціальні та підручні засоби під час дії воєнного стану, поліцейський має право застосувати без врахування передбачених ст. 43 та ч. 4-5 Закону України Про Національну поліцію вимог та заборон, тобто без попередження та без зволікання.

Беручи до уваги сказане, підстави використання підручних засобів як спеціальних засобів має бути описана в законодавстві більш чітко, з урахуванням зрозумілої та очевидної потреби застосування поліцейських засобів примусу у будь-якому виді до правопорушника, який несе загрозу національній безпеці, адже обстановка воєнного стану в країні обґрунтовує розглядувану новелу, яка розширює повноваження правоохоронного органу. Так, в ч. 5 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» доцільно уточнити категорію правопорушників, як це передбачено в наступних частинах 9 та 10 цієї норми, а саме «стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України».

Аналіз понятійного апарату вказаних норм свідчить, що законодавець стосовно переліку 13 видів спеціальних засобів, указаних в ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», доцільно використовує термін «застосування», а в ст. 5 цієї норми – термін «використання» відносно «підручних засобів», які можуть бути використані в якості спеціальних заходів примусу. Це видається логічним з огляду на те, що ним розрізняються поняття «застосування» і «використання» вогнепальної зброї як іншого виду примусових заходів.

Водночас, у ст. 45 «Застосування спеціальних засобів» Закону України «Про Національну поліцію» коло цілей застосування цих засобів звужено до «забезпечення публічної безпеки і порядку», а нововведені частини цієї норми переслідують мету припинення участі осіб у здійсненні агресії проти України, хоча на таку немає прямої вказівки.

У ч. 3 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» термін «спеціальні засоби» визначено як сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Етимологічний аналіз вжитих в тексті обох розглядуваних норм різноманітних термінів, а саме: механізми, пристрої, прилади, пристосування, знаряддя, засоби тощо [6, с.420], дає змогу узагальнити їх в категорії «предмети», як матеріальні явища (живі чи неживі), які покликані

сприяти ефективному виконанню поліцейських повноважень, та які за призначенням можна угрупувати на:

1) превентивні: а) технічні прилади; б) технічні засоби; в) спеціалізоване програмне забезпечення (ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію»);

2) примусові: а) спеціальні засоби примусового характеру (ч. 2 та ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію»); б) підручні предмети, які можуть бути використані аналогічно спеціальним засобам (ч. 5 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію»); в) службові тварини (п. 7 ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію»).

Слід зауважити, що надана класифікація враховує законодавчу концепцію спеціальних засобів, яка включає службових тварин серед спеціальних засобів: службових собак і службових коней. Водночас, спеціалісти-правознавці в кінологічному забезпеченні правоохоронної діяльності акцентують увагу на помилковому включенні до переліку неживих предметів таких спеціальних засобів як собак і коней у зв'язку з тим що вони є живими істотами і їх слід вважати виключно помічниками-напарниками правоохоронців. Тож вважаємо своєчасним і доцільним переосмислити та оновити статус службових собак і коней з урахуванням, наприклад того факту, що службові собаки належать до штатної належності за напрямками спеціалізації кінологічного центру Національної поліції України, тренуються та здають відповідні екзаменати [19]. Видається логічним розмежувати в ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» спеціальні засоби на предмети та службових тварин, тобто виключити п. 7 із ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» та передбачити в цій нормі окрему частину з умовами та підставами їх участі у виконанні поліцейських повноважень.

Висновки. Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що застосування Національною поліцією України спеціальних засобів на сучасному етапі мають особливості, пов'язані зі змінами в законодавстві, які розширили її повноваження для виконання покладених на неї завдань з участі у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в ході відсічі збройної агресії проти України, у виконанні завдань територіальної оборони тощо.

Водночас, зміни у законодавстві характеризуються недостатньою визначеністю нормативно-правової бази, яка потребує уточнення термінів і понять, тлумачення та роз'яснення запроваджених новел, переосмислення, насамперед, оновлення та розширення переліку та підстав спеціальних засобів у залежності від їх ролі, змісту та спрямованості застосування з урахування потреб та викликів сьогодення, а також забезпечення одноманітного праворозуміння та правозастосування.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про Національну Поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 216.
4. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>. (дата звернення 27.08.2022).
5. Бочок О.І. Адміністративно-правові засади, застосування поліцейських заходів примусу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ, 2021. 19 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-21>

АНАЛІЗ РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОРТІВ ПРИДУНАВ'Я В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бугасєва Світлана Вікторівна

*кандидат технічних наук, доцент,
т.в.о. зав. кафедри «Морські і річкові порти, водні шляхи
та їх технічна експлуатація»,
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

Калюжна Валентина Євгенівна

*доцент кафедри «Морські і річкові порти, водні шляхи
та їх технічна експлуатація»
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

Сьогодні відбулося різка зміна основних факторів забезпечення стабільної роботи морських портів. Після широкомасштабного вторгнення російських